

סיכום פרק כא'

המלחמות שנלחמו עמי עבר הירדן המזרחי בישראל העומדים להיכנס לארץ, תלונת ישראל, עונש הנחשים וריפוי, שירת הבאר

הכנעני מלך ערד (א'-ג):

- "הכנעני מלך ערד יושב הנגב" שמעו שבאו ישראל דרך האתרים (לפי רש"י מלשון "תור" – דרך הנגב שהלכו בו מרגלים) ויצאו להלחם בישראל.
- רש"י מסביר שמדובר למעשה בעמלק, שנאמר עליו כבר קודם לכן (במדבר י"ג, כט) שהוא יושב הנגב. הם נקראו כאן "כנעני" כי שינו לשונם לדבר בלשון כנען כדי להטעות את ישראל בתפילתם, אך ישראל זיהו שיש כאן בלבול והתפללו בהתאם.
- ישראל נדרו שאם ינצחו את העם הזה יהיו הערים שייקחו חרם (הקדש) לה', וכך אכן היה.
- המקום נקרא בשם חרמה.
- המקום חרמה נזכר בשלושה מקומות (אך לאו דווקא מדובר באותו מקום): במדבר י"ד – בחטא המעפילים עמלק מכה אותם עד חרמה. במדבר כ"א – המקום שישראל מכים את העמלקים נקרא חרמה. שופטים א' – יהודה ושמעון מכים את הכנעני יושב צפת וקוראים למקום חרמה.

התלונה, העונש וריפוי (ד'-ט):

- הרקע לתלונה: נפש העם קצרה בטורח הדרך, שהיו קרובים לארץ ונאלצו להקיף את המקום ולהתרחק לאחוריהם.
- התלונה: למה הוצאתנו ממצרים למות במדבר – אין לחם ואין מים ונמאס לנו מהלחם הקלוקל, הוא המן.
- העונש: ה' שלח נחשים שנשכו את העם. (רש"י: יבוא נחש שלקה על הוצאת דיבה ויפרע ממוציאי דיבה, יבוא נחש שכל המאכלים הם אחד עבורו [עפר] ויפרע מכפויי טובה, שמאכל אחד משתנה להם לכמה טעמים).
- תגובת העם: העם פונים למשה, מבקשים סליחה ומבקשים שיתפלל, ומשה מתפלל.
- הפתרון – נחש הנחושת: ה' ציווה לעשות שרף (נחש) שיהיה תלוי על נס (מוט), ומי שהוכש יביט אליו וינצל. (מי שהתפלל הביט למעלה, וממילא יצא שהביט לשמים וניצל).

מסעות בני ישראל (י'-כ):

- בני ישראל עברו דרך מספר מקומות: אובות, עיי העברים, נחל זרד, מעבר ארנון (הגבול בין מואב לבין האמורי).
- ניסי נחל ארנון ושירת הבאר
- (י"ד-ט"ז ורש"י): בני ישראל עברו בין ההרים בנחל. האמורים התחבאו בהרים והתכוונו להרוג את ישראל, שם התרחש נס: ההר של האמורי זו ממקומו לכיוון ההר של מואב, והאמורים נמחצו ומתו. אז ירדה באר מרים לנחל והעלתה את דם ההרוגים ואת אבריהם, והוליכה אותם סביב מחנה ישראל. בעקבות כך שרו ישראל את שירת הבאר.

כיבוש עבר הירדן המזרחי (כ"א-ל"ב):

- כיבוש סיחון מלך האמורי (כ"א-ל"ב):
- בקשת משלחת ישראל מסיחון: נעבור בארצך ונלך בדרך המלך. לא נעבור בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר.
- תגובת סיחון: מסרב, אוסף את צבאו ונלחם בישראל.
- תוצאת הקרב: ישראל הכוהו וכבשו הארץ מארנון עד יבוק עד בני עמון.
- את בני עמון ישראל לא כבשו "כי עז גבול בני עמון" – ה' אסר לכבוש אותם (דברים ב', יט).
- בתוך תיאור כיבוש סיחון והאמורי מסופר על מלחמה של האמורי עם מואב. מדוע?
- גם במואב, כבבני עמון, אסור היה להילחם, והכתוב מסביר כיצד בכל זאת כבשו בני ישראל את העיר חשבון, שהיתה שייכת למואב. זאת עשו מפני שקודם לכן כבש סיחון את חשבון ממואב ועתה היתה בידי סיחון ולא בידי מואב ויכלו לכבשה.

סיכום ספר במדבר – לשימוש פרטי ולתלמידים

מתוך האתר של מאיר אביטן www.meir-avitan.co.il

כיבוש יעזר (ל"ב):

- משה שלח **מרגלים** לרגל את **יעזר** (עיר של האמורי) והם בעצמם לכדוה. (רש"י: אמרו: לא נעשה כ[מרגלים ה]ראשונים, בטוחים אנו בכוח תפילתו של משה להלחם.

כיבוש עוג מלך הבשן (ל"ג-ל"ה):

- **ישראל** עלו דרך **הבשן**. **עוג מלך הבשן** יצא לקראתם **לאדרעי** כדי להילחם בהם.
- **משה** פחד מעוג (רש"י: עוג הוא הפליט שבא לאברהם והודיע לו על נפילת לוט בשבי וזה נחשב לו מצוה גדולה ועל כן נשאר מהרפאים שהוכו ע"י ארבעת המלכים [בראשית י"ד, דברים ג', יא]). ה' אמר למשה לא לפחד.
- **ישראל** הכו אותו וירשו את ארצו

סיכום ספר במדבר – לשימוש פרטי ולתלמידים

מתוך האתר של מאיר אביטן www.meir-avitan.co.il

שאלות ותשובות פרק כא'		
תשובה	שאלה	מס' שאלה פרק
<p>א. הכנעני יושב הנגב שמעו שבאו ישראל למקום קרוב אליהם, אולם רש"י מפרש (ע"פ מס' ר"ה) ששמעו שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, כסבורים היו שניתנה רשות להלחם בישראל.</p> <p>ב. כשחזרו המרגלים הם סיפרו לישראל על העמים היושבים בארץ כדי להפחידם ובתוכם הזכירו גם "עמלק יושב בארץ הנגב" (במדבר י"ג, כט). מכיוון שגם כאן נאמר שמדובר ביושב הנגב מסביר רש"י שזהו עמלק.</p> <p>משום כך יש להמשיך להסביר מדוע נקראו "כנעני" ולא "עמלק", ורש"י מסביר ששינו לשונם לשפת הכנעני כדי להטעות את ישראל בתפילתם, אך מכיוון שישראל ראו שלבושם עמלקי ולשונם כנענית התפללו בלשון סתמית שייתן ה' בידם את "העם הזה", ולא הזכירו את שם העם. בכך פותר רש"י את השאלה מדוע אמרו "העם הזה" ולא נקבו בשם אותו העם.</p> <p>ג. שמות י"ז, ח. עמלק באו להלחם עם ישראל ברפידים, סמוך לאחר צאתם ממצרים.</p>	<p>א. מה שמע הכנעני יושב הנגב לפי הפסוק ומה שמע לפי פירוש רש"י?</p> <p>ב. מדוע אומר רש"י כי הכנעני יושב הנגב הוא עמלק ואיזה קושי בפסוק הוא פותר בפירושו זה?</p> <p>ג. היכן ראינו בעבר (בספר שמות) כי עמלק "מעולם רצועת מרדות לישראל"?</p>	<p>1 כא מלחמת ישראל ביושב הנגב (א' – ג')</p>
<p>ההבטחה היא שאם ייתן ה' את העם הזה בידם יהיה החרם שיקחו הקדש לה'.</p> <p>ב. אם שמע אותה אביה בזמן שנדרה והניא אותה מנדריה הינה פטורה מלקיים הנדרים, אך אם שמע אותה אביה ולא אמר דבר ולא הניא אותה מכך, הרי היא חייבת בקיום נדריה.</p>	<p>א. מהי ההבטחה שהבטיחו ישראל בנדרם אם ייתן ה' עם זה בידם? היעזר ברש"י לפסוק ב'.</p> <p>ב. במדבר פרק ל' עוסק בנדרים. ציין לגבי אישה לא נשואה באיזה מקרה היא חייבת בקיום נדריה ובאיזה מקרה אינה חייבת.</p>	<p>2 כא נדר ישראל (ב')</p>
<p>אדום נחשבו "אח" לישראל כי מוצאם מעשו, וכך קראו להם ישראל בפנייתם אליהם (כ', יד). מואב מוצאו מלוט, אחיינו של אברהם (בבראשית). מן הפסוקים ומרש"י לפסוק י"ג משתמע שמואב לא נתנו לישראל לעבור בארצם וישראל הקיפו גם את מואב כשם שנאלצו להקיף את אדום. בהמשך הפרק מוזכרת מלחמת סיחון במואב. בפרק הבא מסופר שבלק מלך מואב שלח את בלעם לקלל את ישראל. (בספר דברים נאמר שלא יבוא עמוני ומואבי... על שלא קדמו את ישראל בלחם ומים בצאתם ממצרים ושלחו את בלעם [כ"ג, ד]).</p> <p>מלך הבשן היה עוג. כאן מסופר שיצא להלחם בישראל מבלי שהם פנו אליו לעבור בארצו. התוצאה היתה שנוצח ע"י ישראל.</p> <p>ב. ישראל כבשו את האמורי אך לא את עמון הגובלים בהם "כי עז גבול בני עמון". רש"י מסביר שהחוק העומד לימין עמון נובע מהתראת ה' לישראל "אתה עובר היום את גבול</p>	<p>בדרכם לארץ ישראל היה על ישראל לעבור סמוך לעמים אחרים.</p> <p>א. מה היו היחסים בין ישראל לבין העמים אדום, מואב, ובשן? (בתשובתך כתוב משפט אחד או שניים על כל אחד מהעמים).</p> <p>ב. מה היה יחסם של ישראל לבני עמון? (היעזר ברש"י לבמדבר כ"א, כד).</p>	<p>3 כא פרקים כ' – כ"א כללי</p>

סיכום ספר במדבר – לשימוש פרטי ולתלמידים

מתוך האתר של מאיר אביטן www.meir-avitan.co.il

<p>מואב... וקרבת מול בני עמון אל תצורם ואל תתגר בם כי לא אתן מארץ בני עמון לך ירושה כי לבני לוט נתתה ירושה" (דברים ב', יח – יט).</p>		
<p>שופטים י"א, יד – כב: יפתח מתאר בפני מלך עמון את מגעי ישראל עם אדום, מואב וסיחון מלך האמורי ותגובותיהם.</p>	<p>היכן מצאנו בספרי נביאים ראשונים אזכור של האירועים המתוארים בפרקים כ' – כ"א?</p>	<p>4 כא פרקים כ' – כ"א כללי</p>
<p>א. התחושה היא חוסר סבלנות, תסכול וחוסר יכולת להכיל את הקושי ("קצרה נפשם"). טענתם הייתה למה העליתם אותנו ממצרים למות במדבר, וכן אין לחם ואין מים ונמאס לנו מהלחם שאנו מקבלים.</p> <p>ב. שמות ט"ז: בני ישראל התלוננו שעדיף היה למות במצרים, שם אכלו לחם לשובע, מאשר למות במדבר ברעב. שמות י"ז: ברפידיים התלוננו "למה העליתנו ממצרים" להמיתנו בצמא. (במדבר י"ד: לאחר חטא הרגלים התלוננו ישראל שהיה עדיף למות במצרים או במדבר מאשר במלחמה בארץ ישראל). במדבר כ': "ולמה העליתנו ממצרים... ומים אין לשתות". "הלחם הקלוקל" – במדבר י"א: האספסוף ובעקבותיהם ישראל התאוו לבשר והתלוננו על המן, כפי שעשו עתה בדברם על הלחם הקלוקל, ש"נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו".</p> <p>ג. ישראל הפנו טענתם לה' ולמשה ובכך יש משום "עליית מדרגה" כי קודם התלוננו על משה או על משה ואהרן, אשר נאלצו להגיד להם "ונחננו מה, לא עלינו תלונותיכם כי על ה'" (שמות ט"ז, ח. ובדומה אצל קרח – במדבר ט"ז, יא). מצד שני דברו ישראל בדרך שמשווה את ה' למשה ולא כמי שמבינים שהדברים באים מה' לבדו.</p>	<p>א. מהי התחושה שהובילה את ישראל לטעון את טענתם ומה הייתה טענה זו? היעזר ברש"י לפסוק ד'.</p> <p>ב. היכן ראינו טענה דומה ל"למה העליתנו ממצרים" וגו' והיכן ראינו טענה דומה ל"אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל"?</p> <p>ג. למי הפנו ישראל את טענתם? מה הייתה ההתקדמות בכך ומה הייתה הנסיגה? היעזר ברש"י לפסוק ה'.</p>	<p>5 כא טענת ישראל (ד' – ה')</p>
<p>א. ה' העניש את ישראל בנחשים, כי הנחש לקה על הוצאת דיבה ובו לוקים ישראל על הוצאת דיבה. וכן על דרך ההיפוך – נחש שיכול לאכול דברים שונים מן הקרקע והכל לו כעפר – ייפרע מישראל שמתלוננים על מאכל אחד שמשנתנה להם לטעמים שונים.</p> <p>התנהגות ישראל היא הוצאת דיבה וכפיות טובה.</p> <p>ב. למשה נאמר לעשות לו נחש (שרף, על שם ש"שורפים את האדם בארס שיניהם") ולשים אותו על עמוד גבוה, וכל מי שנישך יוכל להסתכל עליו ולחיות. (מפסוק ט' למדנו ש"משה עשה נחש נחושת). הרעיון העומד מאחורי דרך רפואה זו הוא שבהביטם למעלה מסתכלים ישראל אל השמים לה'.</p>	<p>א. מדוע העניש ה' את ישראל בנחשים דווקא ומהן שתי ההגדרות המציינות את התנהגות ישראל בהעלותם טענה זו? היעזר ברש"י לפסוק ו'.</p> <p>ב. מהי דרך הרפואה שנאמרה למשה לרפאות בה את העם ומהו הרעיון העומד מאחורי דרך רפואה זו? (רש"י לפסוק ח').</p>	<p>6 כא עונשם של ישראל ורפואתם (ו' – ט')</p>